

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Кваліфікаційна робота

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1–M23z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Ранюк Ольга Сергіївна

Керівник:
Московчук Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Рецензент:
Ватаманюк Галина Петрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	10
1.1 Пунктуаційна грамотність молодшого школяра як складова правописної компетентності здобувача початкової освіти та предмет наукового дослідження.....	10
1.2 Психологічні особливості навчання пунктуації молодших школярів.....	20
1.3 Сучасні підходи до формування пунктуаційної грамотності учня початкових класів.. ..	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ВИМІР.....	42
2.1 Основи методики навчання пунктуації здобувачів початкової освіти....	42
2.2 Реалізація експериментальної системи пунктуаційних вправ на уроках української мови у 3 класі (формувальний експеримент).....	54
2.3 Організація й результати експериментального дослідження.....	67
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ.....	87
Додаток А Завдання комплексної діагностувальної роботи.....	87

ВСТУП

Сучасна освіта фокусується на розвитку особистих здатностей і тих життєвих компетентностей, які дозволяють швидко адаптуватися до умов швидкоплинного світу і забезпечувати повну реалізацію своїх. Серед восьми видів особистих здатностей першою у Концепції множинного інтелекту визначено мовну: здатність читати, писати, спілкуватися за допомогою слова [25]. Люди мають володіти навичками усного та письмового спілкування в різних ситуаціях, а також адаптувати своє спілкування відповідно до вимог обставин. Згідно Державного стандарту початкової освіти формування повноцінних навичок письма, зокрема оволодіння елементарною пунктуаційною грамотністю, є одним із основних завдань мовно-літературної освітньої галузі та фундаментом для подальшого навчання та лінгвістичної взаємодії.

Теоретико-методичні засади навчання пунктуації молодших школярів обґрунтовано в наукових дослідженнях таких вчених, як Л. Адаменко, Н. Бондаренко, М. Білецька, О. Біляєв, Н. Васильківська, М. Вашуленко, В. Вітюк, Н. Воскресенська, О. Гончарук, С. Дубовик, М. Захарійчук, М. Коновалова, І. Літвінова, О. Мельничайко, І. Мовчун, Н. Павлюк, Е. Палихата, М. Титаренко, О. Якименко та ін.

М. Вашуленко зауважує, що «пунктуація є засобом оформлення думок та забезпечує повноцінне спілкування в писемній формі. Завдяки вживанню різноманітних розділових знаків мовцям удається максимально точно, виразно побудувати висловлювання і сприйняти його» [39, с. 305]. До чинників, що визначають успіх засвоєння молодшими школярами пунктуації, вчений відносить: «зв'язок з граматиною та стилістикою української мови, добір ефективних методів і прийомів вивчення пунктуації; виконання різноманітних вправ, що забезпечують активність розумової та мовленнєвої діяльності учнів; запобігання пунктуаційним помилкам у письмових роботах учнів; систематичний

облік пунктуаційних помилок та їх виправлення; постійна робота над виразністю читання й усного мовлення молодших школярів» [39, с. 307].

М. Титаренко вважає, що розуміння учнями початкових класів ролі пауз, розділових знаків посиляться, якщо показати, що «без простору словам стає тісно, думки нашаровуються, захлинаються і ризикують задихнутися» [55, с. 49].

Л. Адаменко наголошує, що «формування пунктуаційних умінь молодших школярів не може відбуватися стихійно, повинна проводитися система роботи, що спирається на спеціальні принципи, що включає ефективні методи, прийоми та вправи» [1].

Незважаючи на значущість означених досліджень, проблема формування пунктуаційної грамотності молодших школярів на уроках української мови потребує нового наукового переосмислення у контексті модернізації змісту початкової освіти, спрямованої на формування мовної особистості.

Узагальнення теоретичних напрацювань з психології, педагогіки, лінгводидактики в контексті проблеми формування пунктуаційної грамотності молодших школярів підтвердили необхідність розв'язання суперечностей між:

- запитом суспільства на грамотного учня та недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад формування пунктуаційної грамотності здобувача початкової освіти;
- осмисленням сучасних тенденцій в мовній освіті та потребою в оновленні методичного інструментарію для формування пунктуаційної грамотності молодших школярів.

Актуальність, теоретична та практична значущість проблеми, окреслені суперечності, а також необхідність додаткового узагальнення зумовили вибір теми дослідження – **«Формування пунктуаційної грамотності молодших школярів на уроках української мови»**.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови учнів початкових класів.

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування пунктуаційної грамотності молодших школярів на уроках української мови.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність науково мотивованої системи різних за змістом і формою виконання вправ, спрямованих на формування пунктуаційної грамотності молодших школярів.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити й уточнити зміст ключових понять дослідження.
2. Описати психологічні особливості навчання пунктуації молодших школярів.
3. Охарактеризувати сучасні підходи до формування пунктуаційної грамотності учня початкових класів.
4. Дослідити й конкретизувати типологію завдань і вправ для формування пунктуаційної грамотності здобувачів початкової освіти.
5. Розробити, науково обґрунтувати систему завдань і вправ для формування пунктуаційної грамотності молодших школярів та експериментально перевірити її ефективність.

Гіпотеза дослідження: формування пунктуаційної грамотності молодших школярів буде ефективним за умови системного й цілеспрямованого використання комплексу вправ і завдань з опорою на виразне читання, наочність, мультимедійні засоби навчання.

Для досягнення мети і розв’язання поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

теоретичні – аналіз і синтез психологічної, педагогічної, лінгвістичної, лінгводидактичної літератури, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу – для з’ясування стану проблеми дослідження, формування поняттєво-термінологічного апарату; аналіз нормативних документів; систематизація та узагальнення наукових здобутків у галузі лінгводидактики навчання пунктуації української мови; інтерпретація результатів аналізу сучасних лінгводидактичних концепцій; порівняння, аналіз і синтез результатів експериментального навчання;

емпіричні – педагогічне безпосереднє спостереження за освітнім процесом під час навчання української мови в початкових класах; вивчення й узагальнення

сучасного педагогічного досвіду; тестування учнів; педагогічний експеримент (констатувальний етап – для виявлення рівнів сформованості пунктуаційної грамотності молодших школярів, формувальний етап – для апробації експериментальної системи вправ, контрольний етап – для перевірки ефективності розробленої системи вправ формування пунктуаційної грамотності);

статистичні – якісний і кількісний аналіз експериментальних даних з метою отримання достовірних результатів щодо ефективності розробленої системи вправ формування пунктуаційної грамотності молодших школярів; математично-статистичне оброблення результатів експериментального навчання; порівняльна характеристика результатів проведеного педагогічного експерименту.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що:

- уточнено суть понять «пунктуаційна грамотність молодшого школяра», «формування пунктуаційної грамотності учнів початкових класів»;
- описано психологічні особливості навчання пунктуації молодших школярів;
- охарактеризовано сучасні підходи до формування пунктуаційної грамотності учня початкових класів.
- досліджено й конкретизовано типологію завдань і вправ для формування пунктуаційної грамотності здобувачів початкової освіти;
- створено науково обґрунтовану систему завдань і вправ для формування пунктуаційної грамотності молодших школярів;
- визначено критерії, показники та рівні сформованості пунктуаційної грамотності здобувачів початкової освіти;
- подальшого розвитку набули теоретико-прикладні аспекти методики навчання пунктуації у дидактиці початкової школи.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його основні положення, розроблена система вправ і завдань можуть бути використані на заняттях з методики навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі в закладах вищої освіти; для розроблення підручників і навчально-методичних посібників; в організації науково-дослідницької роботи студентів; під

час проведення виробничої педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів.

Експериментальна база дослідження: Кам'янець-Подільська спеціальна школа Хмельницької обласної ради.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка (2023-2024, 2024-2025 н. рр.) і 12 конференціях: Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2023-2024 н. р. (Кам'янець-Подільський, 2024 р.) – *«Сучасні підходи до формування пунктуаційної грамотності учнів початкових класів»*; VII Всеукраїнська науково-практична конференція *«Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання»* (14-15 березня 2024 року, м. Кам'янець-Подільський) – *«Педагогічні умови формування пунктуаційної грамотності молодших школярів на уроках української мови»*; X Міжнародна науково-практична конференція *«Актуальні проблеми наступності дошкільної та початкової освіти»* (3-4 квітня 2024 р., м. Кам'янець-Подільський) – *«Наступність у розвитку культури писемного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку»*; Всеукраїнська науково-практична конференція *«Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу»* (Глухів, 25 квітня 2024 р.). – *«Формування пунктуаційної грамотності молодшого школяра як наукова і педагогічна проблема»*; Всеукраїнська науково-практична конференція *«Діяльнісний підхід у початковій освіті в реаліях сьогодення: виклики та перспективи освітньої реформи»* (07 травня 2024 р., Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького) – *«Формування пунктуаційної грамотності учнів початкових класів на діяльнісній основі»*; Міжнародна науково-практична конференція *«Професійна освіта в Україні та світі в умовах євроінтеграційних викликів і цивілізаційних змін XXI століття»* (23 травня 2024 р, Університет Григорія Сковороди в Переяславі (у змішаному форматі), на базі Центру інноваційного навчання та трансферу технологій) –

«Формування пунктуаційної грамотності майбутніх вчителів початкових класів»; VII Всеукраїнська науково–практична онлайн-конференція з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (31 травня 2024 р., Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини) – *«Формування пунктуаційної грамотності дітей з особливими потребами»;* III Всеукраїнська науково-практична конференція «Підготовка педагогів до професійної діяльності в умовах змішаного навчання» (28-29 травня 2024 р., Рівненський державний гуманітарний університет) – *«Формування пунктуаційної грамотності здобувачів початкової освіти в умовах змішаного навчання»;* V Міжнародна науково-практична конференція «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки», присвячена Всесвітньому дню вишиванки (травень 2024 р.). – *«Засвоєння різних технік вишивання як одна з умов формування уважності здобувачів початкової освіти»;* IV Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти й молодих вчених «Дошкілля в сучасному освітньому просторі: досвід, інновації, перспективи» (8 травня 2024 р., Кам'янець-Подільський) – *«Формування пунктуаційної грамотності старших дошкільників в умовах підготовки до уроків письма в 1 класі»;* Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (Кам'янець-Подільський, 17-18 жовтня 2024 р.) – *Реалізація експериментальної системи пунктуаційних вправ на уроках української мови у 3 класі;* I Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Актуальні питання сучасної освіти в Україні: виклики та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 23-24 жовтня 2024 р.) – *Результати експериментального дослідження формування пунктуаційної грамотності молодших школярів на уроках української мови.*

Публікації. Основний зміст кваліфікаційної роботи відображено у 2 публікаціях:

1) Ранюк О. С. Формування пунктуаційної грамотності молодших школярів. Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2024. Випуск XX. С. 274-276.

2) Московчук Л. М., Ранюк О. С. Формування пунктуаційної грамотності молодших школярів засобами поетапної системи вправ на уроках української мови у 3 класі. Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 11. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Мелекесцева Н.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. С. 163-169.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування) і додатків.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні розроблено й експериментально перевірено ефективність системи вправ формування пунктуаційної грамотності молодших школярів, а також умови її реалізації у практиці навчання на уроках української мови у 3 класі. Проведене дослідження та виконання усіх поставлених завдань дали підстави зробити наступні висновки:

1. Пунктуаційна грамотність молодших школярів – складова правописної компетентності, здатність швидко і правильно послуговуватися пунктуаційними нормами правопису української літературної мови у навчальній діяльності та повсякденному житті, уміння аналізувати власне й чуже висловлення щодо пунктуаційної грамотності, ціннісне ставлення до пунктуації української мови.

Формування пунктуаційної грамотності молодших школярів – цілеспрямований процес засвоєння учнями початкових класів пунктуаційних норм та механізмів їх використання в писемній мовленнєвій діяльності.

2. Удосконалення процесу навчання пунктуації передбачає урахування внутрішніх психічних закономірностей засвоєння молодшими школярами пунктуаційних знань, психологічних особливостей формування пунктуаційних умінь і навичок, а також умілої організації мисленнєвої діяльності учнів початкових класів у процесі застосування конкретних пунктуаційних правил. Опора на теорію інтеріоризації – переходу «матеріалізованої» дії в ідеальну (внутрішню) – дозволяє прискорити процес формування пунктуаційних умінь і навичок, коли в якості «матеріалізованої» моделі абстрактних понять, синтаксичних явищ, пунктуаційних узагальнень здобувачі початкової освіти оперують граматичними схемами та іншими умовно-графічними позначеннями.

3. Формування пунктуаційної грамотності здобувачів початкової освіти потрібно здійснювати на засадах компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно орієнтованого, системного, текстоцентричного, аксіологічного, соціокультурного підходів у різних

методичних комбінаціях у єдності зі основними (смісловим, граматичним, інтонаційним, комунікативним) та специфічними (взаємозалежності усного й писемного мовлення; системного засвоєння правописного матеріалу; автоматизму й свідомості у процесі вивчення орфографії та пунктуації української мови; відповідності українського правопису соціальним запитам; мотивації молодших школярів до правописного самовдосконалення) принципами.

4. Ефективність формування пунктуаційної грамотності молодших школярів залежить від умотивованого добору для уроків української мови відтворювальних, конструктивних і творчих вправ з опорою на виразне читання, наочність, мультимедійні засоби навчання.

5. У процесі дослідження апробовано науково обгрунтовану систему різних за змістом і формою виконання вправ, що включає підготовчий, діяльнісний, комунікативно-творчий та контрольний-корекційний етапи.

6. Ефективність запропонованої системи вправ формування пунктуаційної грамотності молодших школярів підтверджено динамікою позитивних змін. Показники початкового й завершального етапу експериментально-дослідного навчання засвідчили, що за рівних вихідних можливостей відсоткові показники в експериментальній групі значно покращилися порівняно з показниками в контрольній групі: рівень сформованості пунктуаційної грамотності молодших школярів у експериментальній групі становить 78,54 %, в контрольній – 57,12 %, тобто на 21,42 % вищий, ніж у контрольній групі.

До перспектив дослідження вважаємо за необхідне віднести: подальше розроблення методичних аспектів проблеми формування пунктуаційної грамотності учнів початкових класів у плані наступності між початковою і середньою ланкою освіти; пошук нових ефективних методів і прийомів навчання, що інтенсифікують процес розвитку пунктуаційної грамотності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Л. Є. Формування пунктуаційних навичок в учнів початкових класів. Доступно: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/> (дата звернення: 10.03.2024).
2. Андрущук Н. Формування пунктуаційної системи сучасної української мови та її відображення в правописних джерелах. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2013. Вип. 22. С. 3-7. Доступно: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5429/1/a3_6.pdf (дата звернення: 28.02.2024).
3. Бабич Н. Д., Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
4. Бакум З. П. Текстоцентризм у сучасній системі принципів навчання української мови. *Педагогічні науки : збірник наук. праць*. Херсон : ХДУ, 2006. Вип. 47. С. 85–91.
5. Бондаренко Н. В. Проблеми формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 4. С. 7–9.
6. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. Київ : Освіта, 2016. 268 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
8. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
9. Вітюк В. В. Значення принципів українського правопису в процесі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Мова і культура*. Наукове видання. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. Випуск 22. Том II (197). С. 555-564.

10. Вітюк В. В. Структура правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2019. № 11 (395).

11. Вітюк В. В. Культура мовлення як основа правописної грамотності майбутніх учителів початкової школи. *Освітній простір України* : Науковий журнал. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Випуск 17, Ч. 2. С. 229-236.

12. Вітюк В. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи в контексті модернізації змісту освіти в Україні. *Хуманитарни Балкански изследованя*. 2019. Т. 3. № 2 (4). S. 40-43.

13. Вітюк В. В. Пунктуація української мови : інтелектуальні карти, кластери : навч. посіб. для студ. спеціальності 013 Початкова освіта. Луцьк : АКВА ПРІНТ, 2020. 60 с.

14. Вітюк В. Теоретико-методичні засади формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 595 с.

15. Воробель Л. Є. Методика вивчення основ пунктуації. *Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*. Дрогобич, 2020. С. 29. Доступно: <https://www.docsity.com/ru/metodika-vivchennyaosnov-punktuaciji/7451082/> (дата звернення: 03.03.2024).

16. Гальперин П. Я. Досвід вивчення формування розумових дій. *Психологія*. Серія 14 : 2017. № 4. С. 3–20.

17. Голуб Н. Б. Компетентнісно спрямоване навчання української мови : концептуальний підхід. *Теоретична і дидактична філологія* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Випуск 12. С. 26–22.

18. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С 2–10.

19. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.

20. Гончарук О. М. Значення пунктуаційної грамотності майбутніх учителів початкової школи у формуванні мовно-мовленнєвої особистості школяра. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціальнопсихологічні аспекти* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції (11 квітня 2014 р.). С. 112–114.

21. Гончарук О. М. Інтегроване навчання української пунктуації на основі виразного читання учнів початкових класів. *Педагогіка, соціальна робота*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 33. С. 39-42.

22. Гончарук О. М., Лінгвістичні особливості вивчення пунктуації в курсі початкової мовної освіти. *Педагогіка, соціальна робота*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 36. Луцьк. С. 39-42. Доступно: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/kalakura_tsivilizatsiinyi.pdf (дата звернення: 01.03.2024).

23. Гончарук О. М. Пунктуаційна грамотність як одна зі складових розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. *Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи* : збірка тез III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (Дрогобич, 26–27 березня 2015 р.). С. 191–193.

24. Гончарук О. М. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів на текстовій основі. *Педагогіка, соціальна робота*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 31. Луцьк. С. 49-51. Доступно: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>(дата звернення: 01.03.2024).

25. Гордон Драйден, Джаннетт Вос. Революція в навчанні / Пер. з англ. М. Олійник. Львів : Літопис, 2005. 542 с.

26. Гуйванюк Н. В., Основи пунктуації сучасної української мови : навч. посібник / Н. В. Гуйванюк, О. В. Максимюк, Ф. Д. Китар, К. В. Вандишева. Чернівці: Рута, 2002. С. 117.

27. Гудзик І. П. Компетентнісно орієнтоване навчання мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2008. 42 с.
28. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 320 с.
29. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
30. Зязюн І. А. Філософські засади освіти : освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії. Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти : монографія. Київ, 2003. С. 11–59.
31. Карповець М. Взаємозв'язок у вивченні синтаксису і пунктуації. 2012. С. 6. Доступно: https://eprints.oa.edu.ua/1298/1/Karpovets_110412.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
32. Карп'юк О. Д. Європейське мовне порфоліо. Тернопіль : Лібра Терра, 2008. 112 с.
33. Ковальчук Н. П. Пунктуаційна грамотність як складова формування мовної особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка*. 2014. Вип. 29. С. 41-43. Доступно: https://eprints.oa.edu.ua/3518/1/Kovalchuk_NZ_Vyp_29.pdf (дата звернення: 16.02.2024).
34. Ковальчук Н. П. Система роботи над формуванням пунктуаційних навичок в учнів основної школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук. Київ, 2008. С. 20. Доступно: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/342636.html> (дата звернення: 16.02.2024).
35. Концепція мовної освіти (12-річна школа). Доступно: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/ (дата звернення: 20.01.2024).

36. Мамчур Л. І. Текст як засіб формування комунікативної компетентності учнів. *Теоретична і дидактична філологія*. 2010. Вип. 8. С. 222–231.
37. Марчук О. О. Методика навчання пунктуації за підручником «Азбука правопису» Д. Тихомирова: морально-етична спрямованість видання. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. 2013. Вип. 23. С. 149-156. Доступно: <https://eprints.oa.edu.ua/2542/1/Marchuk%20O.O..pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
38. Методика навчання української мови в гімназіях : навч. посібник / С. О. Караман. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.
39. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посібник / За ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
40. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилюк, С. О. Карамана, О. В. Карамана та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
41. Нова українська школа: український правопис у системі формування орфографічної компетентності в учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / Н.О. Воскресенська, М.В. Коновалова, І.М. Літвінова, О.О. Якименко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 160 с.
42. Омельчук С. А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 2–8.
43. Павлюк Н. Психолінгвістичні основи навчання пунктуації в школі. *International Academy Journal Web of Scholar*. 11(41), Vol.2, November 2019. С. 13–18.
44. Палихата Е. Я. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Випуск 27. С. 143-145.
45. Пентилюк М. І., Нікітіна А. В., Горошкіна О. М. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5– 7.

46. Сегін Л. В. Українська пунктуація: здобутки, проблеми, перспективи опису та кодифікація. *Українська мова*. Донбаський державний педагогічний університет. Слов'янськ, 2018. Вип. 3. С. 80-91. Доступно: https://iulnasu.org.ua/pdf/ukrmova/3_18/8.pdf (дата звернення: 10.03.2024).
47. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології : навч. посібник. Київ : Народна освіта, 1998. 256 с.
48. Сидоренко В. Науково-методичне забезпечення навчання української літератури в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи на майбутнє. *Українська мова і література в школі*. Київ, 2015. № 3. С. 26-35.
49. Складні питання сучасного українського правопису / Горпинич В. О., Грищенко А. П., Єрмоленко С. Я., Масенко Л. Т., Русанівський В. М. Київ : Наукова думка, 1980. 223 с.
50. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
51. Соболев Л. І. Актуалізація проблеми становлення системи пунктуаційних знаків: походження, статус, функції. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2017. Вип. 7. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). С. 121-129. Доступно: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26144/Sobol%20121-129.pdf;jsessionid=C59B919A43AFDADFAB229291AD2322D3?sequence=1> (дата звернення: 03.04.2024).
52. Тализіна Н. Ф. Діяльнісний підхід до механізмів узагальнення. *Питання психології*. 2001. № 3. С. 3–15.
53. Тализіна Н. Ф. Розвиток П. Я. Гальперінім діяльнісного підходу в психології. *Питання психології*. 2002. № 5. С. 42–49.
54. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1 2 класи + Закон України «Про освіту» + Державний стандарт початкової освіти. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
55. Титаренко М. Комунікація від нуля. Есеї для Мані. Львів : В-во Старого Лева, 2019. 232 с.

56. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2000. 240 с.
57. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ : Учпелгиз, 1985. 567 с.
58. Шелехова Г. Т. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній школі. *Українська мова і література в школі*. 1998. № 3. С. 33–35.
59. Яворська С. Система роботи над виробленням пунктуаційних умінь в учнів початкових класів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 1 (52), лютий. С. 221-226.
60. Янко Н. О. Просте речення (синтаксис і пунктуація) : навч.-метод. посібник. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2010. С. 36. Доступно: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/> (дата звернення: 10.02.2024).
61. learning.ua. Освітня онлайн-платформа. Доступно: <https://learning.ua> (дата звернення: 17.03.2024).